

זהירות בענייני אכילה אסורה ח"ו / ה'גוף' צריך שיהיה טפל ל'נפש' / ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה / מעלת השתיקה / חמשת סוגי הדיבורים האסורים והמותרים

זהירות בענייני 'אכילה'

בעזרת ה' יתברך, נראה היום לדבר מענייני הפרשה והזמן, פרשת השבוע פרשת שמייני, נצטוונו במה מותר לאכול ומה אסור לאכול, מאכלות אסורות וכו', וצריך להשגיח בזה עד למאד. העניינים של מאכלות אסורות זה חמור מאד, כיון שהאדם נבנה על ידי האכילה, בשעה שאוכל מה שאוכל, זה מתהפך להיות בשר מבשרו וחלק ממנו. צריך להשגיח ולא להקל חלילה בענייני 'אכילה'.

'שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו'

לימד אותנו שלמה המלך ע"ה, 'שומר פיו ולשונו, שומר מצרות נפשו' (משלי כא כג), ויש כאן כפילות לשון, וצריך להבין את הכפילות הזו, מה זה 'שומר פיו' ומה זה 'שומר לשונו'?! ומבאר הגאון מוילנא באגרת, וזה כבר פירוש הקדמונים (רמב"ם פ"ד מהל' דעות הל' טו, אבן עזרא משלי שם, רבינו יונה שם אלשיך שם וע"ע חומת אנך שם, ובינה לעיתים דרוש ב), 'שומר פיו' - מאכילה, 'ולשונו' - מדיבור אסור. ואם נוהג כך: 'שומר מצרות נפשו'. צריכה להיות שמירה כפולה, על ה'פה' ועל ה'לשון'. הפה מאכילה, ו'לשון' מדיבורים אסורים. ועל זה צריך להשגיח ולתת את הלב. ונראה לדבר תחילה מהענין של 'שומר פיו' ואחר כך על ענין ה'לשון'.

הנקיות בענייני אכילה צריכה דקדוק גדול וחיוזוק

צריך לדעת, לא כל 'כשרות' - כשרה'. אסור להקל בדברים הללו. רבינו הרמח"ל בספר מסילת ישרים (פרק יא) מדבר על זה, ונביא מדברותיו: **"איסור המאכלות, בין בענין הטריפות עצמן, בין בענין תערובותיהן, בין בענין בשר בחלב או חלב ודם וענין בישולי גוים"**, וזה שכיח היום מאד, כמעט אין מקום שאין שם איזה ערבים שהם מבשלים והם נמצאים וצריך להשגיח על זה. **"וענין גיעולי גוים, יין נסכם וסתם יינם. כל אלה הנקיות בהם צריך דקדוק גדול וצריך חיוזוק"**, מה המיוחד בהם, מדוע צריך כל כך דקדוק וחיוזוק בהם? **"כי יש תאות הלב המתאוה במאכלים הטובים"**, הוא עובר ורואה מאכל טעים, הוא לא יכול לעצור בעד עצמו, הוא לא יכול לבלום את עצמו.. (אם זה טעים - סימן שזה כשר.. אני מכשיר..).

ה'גוף' צריך להיות טפל ל'נפש'

מספרים על הסבא מסלבודקא שפעם אחת הוא עבר ליד תחנת הרכבת בעירו, וב'איטלי' שם תלו 'נקניק', הוא עבר בסמוך, והרגיש בתוך תוכו שיש לו משיכה למאכל הזה. אמר: 'הגוף נהיה בעל הבית על נשמתו, שהוא יגיד לי זה טעים או לא טעים?! אני מקבל על עצמי עשרים וחמש שנה לא לאכול 'נקניק' בכלל'. וכך היה. הוא עמד בזה. ה'גוף' צריך להיות טפל ל'נפש'. הנפש צריכה להיות המנהיג שלו. (לא שאדם הולך אחר ה'ריח' של האוכל.. הולך כ'מהופנט', כאילו אחזו בולמוס, לא יכול להתאפק..).

שלא יהיה בגדר 'הולך על גחון'

ולכן גדולי ישראל היו משגיחים בזה עד קצה אחרון ממש. בזהירות ובהפלה עצומה. צריך להשגיח ולא לסמוך על מה ש'כולם' סומכים על זה.² (בענייני ראיתי באיטליזם שבמקום שיכתבו 'בשר כשר', כותבים פעמיים 'בשר בשר', ואדם שלא מתבונן חושב שכתוב 'בשר כשר', והם עושים את זה כדי להטעות. יש דברים כאלה). בכל ענייני האכילה צריך להשגיח ולפקות עין ולא להקל בדברים הללו. שלא יהיה בכלל אותם אנשים שהם 'הולכים על גחון' כדברי ה'פלא יועץ' (ערך אכילה ושתייה, סוף ערך

זולל וסובא, ערך מותרות). מרכז הכובד שלו - זה ה'כרס' שלו. אם הוא רואה דבר מאכל שהוא מתאוה לו, הוא לא יכול להתאפק, הוא קונה אותו, ולא משנה מה הכשרות שלו..

פעמים שיש בזהירות ממאכלות אסורות חסרון כים

ועוד סיבה שצריך בענייני מאכלות אסורות חיוזוק גדול, מפני שיש בהם גם **"חסרון הכים באיסורי התערובות וכיוצא בזה. ופרטיהם רבים ככל דיניהם הידועים והמבוארים בספרי הפוסקים"**, אם בישל בתערובת, התערבבו לו בשר וחלב, לא רק שאת המאכלים הוא מפסיד, אלא לפעמים גם את הכלים, וכשהוא רואה שיש 'הפסד מרובה' אומר לך 'בודאי יש מקילין בזה ואני סומך עליהם'..

המאכלות אסורות - משחית לנפש

וצריך להיזהר בזה ביותר, **"והמקיל בהם במקום שאמרו להחמיר, אינו אלא משחית לנפשו"**, הוא 'שוחט' את נשמתו והורס ומקלקל אותה. **"וכך אמרו"**, רבותינו בספרא, בתורת כהנים (פרשת שמייני פרשה י פרק יב אות ג) **"לא תטמא בהם ונטמאתם בהם (ויקרא יא מג), אם מטמאים אתם בהם"**, אם אתם אוכלים ללא בדיקה והשגחה על הכשרות, **"סופכם לטמא בהם, והיינו, כי המאכלות האסורות מכניסים טומאה בלבם ובנפשם של אדם עד שקדרשותו של המקום ברוך הוא מסתלקת ומתרחקת ממנו"**.

בהמה בצורת אדם

מוסיף המסילת ישרים, **"והוא מה שאמרו בש"ס (יומא לט.) גם כן: 'ונטמאתם בהם' (ויקרא יא מג), אל תיקרי ונטמאתם, אלא ונטמאתם, שהעבירה מטמאת לבו של אדם, כי היא מסלקת ממנו הדיעה האמיתית ורוח השכל שהקבי"ה נותן לחסידים, כמו שאמר הכתוב: 'כי ה' יתן חכמה' (משלי ב ו), והנה הוא נשאר בהמיי וחומרי"**, הוא בהמה בצורת אדם, הוא חומרי **"משוקע בגסות העולם הזה. והמאכלות האסורות יתירות בזה על כל האיסורים, כיוון שהם נכנסים בגופו של האדם ממש ונעשים בשר מבשרו"**.

מאכלות אסורות - כמאכל ארסי

אבל צריך התבוננות, אומר ה'מסילת ישרים', **"והנה מי שיש לו מוח בקדקדו, יחשוב איסורי המאכל כמאכלים הארסיים או כמאכל שנתערב בו איזה דבר ארסי"**, אם יש מאכל שהתערב בו רעל, יבואו ויאמרו לאדם: 'תאכל, יש מקילים, אומרים שלא יקרה כלום, יש בזה 'ספק ספקיא', כמה צדדים להקל ולאכול.. נשלם לך כסף אם תאכל..'. מי יסכים לזה? (מה יעשה עם הכסף? יקנה 'תכריכים' לעצמו?). **"כי הנה אם דבר זה יארע, היקל אדם על, עצמו לאכול ממנו אם ישאר לו בו איזה בית מיוחד, ואפילו חששא קטנה? ודאי שלא יקל!"**, הרי זה רעל, זה סכנת נפשות, **"ואם יקל, לא יהיה נחשב אלא לשוטה גמור"**, כי הוא מכניס עצמו לסכנת מיתה. **"אף איסור המאכל כבר בארנו, שהוא ארס ממש ללב ולנפש"**, זה הרס ממש ל'לב' של האדם, ל'נפש' של האדם. **"אם כן מי איפוא יהיה המקיל במקום חששא של איסור אם בעל שכל הוא. ועל דבר זה נאמר: ושמת סכין בלועיך אם בעל נפש אתה"** (משלי כג ב).

'בכל דרכיך דעהו - והוא יישר אורחותיך'

ויש כלל בדינו מרבינו האר"י ז"ל (ספר הליקוטים משלי ג', והובא בבן איש חי ש"ב ר"פ שופטים), שאדם שנוהר בזה לבדוק ולחקור תמיד, הקב"ה שומר אותו שהוא לא ייכשל במקום שאין לו אפשרות לדעת את האמת. כך הוא לימד ופירש את הפסוק: **'בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך'** (משלי ג ו), מה כאן הכפילות בפסוק הזה, מה זה 'בכל דרכיך דעהו, והוא יישר אורחותיך', למה הרישא דקרא, תחילת הפסוק, מדבר על 'דרך', 'בכל דרכיך דעהו', והסוף של הפסוק מסיים ב'אורח', 'והוא יישר אורחותיך', מה ההבדל בין 'דרך' לבין 'אורח'? (הרי כל מילה ומילה יש לה את המשמעות המדוקדקת המדויקת שלה, זה לא סתם הפלגת מילים,

² סיפר לי משהו שלומד כאן בישיבה בירושלים, והוא גר באחד מערי הארץ (לא בירושלים), שהוא שאל את אבא שלו: 'אבא מאיפה את קונה בשר?'. אמרה לו: 'מאיטליז פלוגי'. שאל אותה: 'מה הכשרות שם?'. אמרה לו: 'מה השאלה מה הכשרות? הרי כולם קונים שם..'. (כיון שכולם קונים לכן זה כבר נהיה כשר.. ואיך זה 'כולם', כל אחד רואה את חבריו שקונה, אומר אם הוא קונה גם אני קונה..).

'מילים נרדפות', אלא כל מילה יש לה משמעות אחרת). ופירש רבינו האר"י ז"ל, 'דרך' זה נקרא 'מסלול', הכביש הגלוי הרחב והגדול של דרך הרבים, שכולם הולכים ובוקעים בו, ו'אורח' זה נקרא מסלול צדדי, נסתר צר וקצר.

אם האדם נזהר בכל כוחו ממאכלות אסורות - הקב"ה שומר עליו במקום שאי אפשר לו לברר

מלמד אותנו שלמה המלך ע"ה, 'בכל דרכיך דעהו', אתה מצידך תשתדל בכל מאמצי כחך לצאת ידי חובה של כשרות באכילה עד קצה אחרון, 'בכל דרכיך דעהו', בעניינים של 'דרך', בדברים הגלויים המפורסמים והידועים כמו ה'דרך' שהיא דרך הרבים, שהיא גלויה ומפורסמת לכל, כך החובה מוטלת עליך להשתדל במה שיש לאל ידך שהכל יהיה בתכלית הכשרות מבלי שום פקפוק. ואם תעשה כך, שאתה תשתדל בכל מאמצי כחך, מבטיח לך הפסוק, 'הוא', הקב"ה ית"ש 'יישר אורחותיך', הקב"ה כבר יציל אותך מלהיכשל באכילת איסור, במה שאין בכחך להשגיח ולפקח. אם אתה תעשה מצידך להשתדל בכל המאמצים שלא להיכשל באיסורים, יש לך הבטחה מהנביא שלמה המלך ע"ה שהקב"ה ידאג לך שחלילה לא תיכשל באיסור.

ויש על זה הרבה ראיות והרבה עובדות על גדולי ישראל. היה בקהילה בחו"ל גאון צדיק מגדולי התלמידים של ה'חתם סופר' זצ"ל, הגאון רבי חיים סופר זצ"ל, היה רבה של העיר 'פעסט' שהיא הייתה עיר גדולה בחו"ל³, ומספרים עליו שהיה איזה יהודי מומר 'צורר היהודים' שרצה להכשיל אותו באיסור, קנה יין משובח מאד, ולא פחות ולא יותר ניסך אותו לשם עבודה זרה, הכניס את היד לתוך היין ובחש לשם עבודה זרה. זה נקרא יין נסך. וסגר אותו אחר כך 'חותם בתוך חותם', שיהיה הכל כשר 'גלאט', ושלא ידעו שיש בו חשש. אמר לו: 'הרי הגמרא אומרת (יומא ע"א) שכל מי שרוצה לנסך יין בזמן הזה שאין לנו מקדש, יתן יין לתלמיד חכם, ואני רוצה לקיים את המצוה הזו, תזכה אותי במצוה הזו. הנה לך יין חשוב ומשובח, יש עליו חותמות וזה כשר בתכלית הכשרות'.

הרב שמח על המתנה של היין, נתן לאשתו, אמר לה: 'אנחנו נעשה מזה קידוש בשבת, זה יין חשוב, וזה ראוי לכבוד שבת קודש'. אבל מהחפזון ומהשכחה הבלבול, הניחו את הבקבוק יין הזה בטעות מתחת למטה, ואחר כך ישנו על המטה. והרי ההלכה (ע' יו"ד סי' קטז ס"ה) היא שאם אדם ישן על המטה והיו מתחת המטה דברי מאכל, שורה על זה רוח רעה, וקל וחומר לקידוש ולמצוה זה פסול. אבל לשפוף ולהפסיד את היין, גם לא מתאים, הרי זה יין חשוב, חבל עליו. אמר הרב: 'יש לי פשרה, אני אתן אותו מתנה למשרת הגוי.. ובזה תנוח דעתו..'

אחרי שבוע בא אותו אחד שרצה להכשיל את הרב באיסור, שאל אותו: 'איך היה היין?'. אמר לו הרב: 'לא זכינו לשתות ממנו'. החווירו פניו של אותו רשע, שאל אותו: 'למה לא שיתם ממנו? הרי זה יין טעים מאד, יין כשר'. אמר לו הרב: 'בטעות שכחנו את היין מתחת המטה, וישנו על המיטה בלילה, ולכן נתתי את זה לעובד הגוי שלי במתנה'. אמר לו: 'כבוד הרב, אני מוכרח לומר לך, מהשמים שמרו אותך! אני מודה ומתודה, אני

³ הגאון רבי חיים סופר זצ"ל - מסירות נפש למען כבודו יתברך
היה ממש קדוש אלקים, ברמ"ח איברים ושס"ה גידים, ויש עליו הרבה סיפורים ועובדות על הקדושה שלו ועל הצדקות שלו. מסר נפשו על קדושת שמו יתברך.

סיפרו עליו שפעם בשבת הוא יצא בעירו, וראה איזה 'עורך דין' יהודי פוקר ופורק עול, הולך ברחובה של עיר עם סיגריה, גם שהוא רואה את הרבה של העיר, הוא לא מתפעל ולא איכפת לו. הרב לא יכל לראות כדבר הזה, שבעירו יש 'עורך דין', 'עורך דין', [א"ה: ראה מגיד דבריו ליעקב חלק טו (פרשת משפטים תשע"ט, עמוד טז בהערה). ע"ש], שמחלל שבתות בפרהסיא, ניגש אליו בחמתו ונתן לו סטירה 'אחת למעלה ושבע למטה', שתי סטירות מצלצלות.. אותו 'עורך דין' נפגע עד מאד, הרב הכה אותו ברחובה של עיר לעיני כולם. אמר לו: 'על הכל יבוא בחשבון..'. הלך תבע אותו ב'בית משפט' אצל הגויים שם, אמר להם: 'אני עברתי לפי תומי ברחוב, ובא הרב של העיר ונתן לי שתי סטירות לפני הקהל'. השופט שמע, התפלא, קרא לרבה של העיר, שאל אותו: 'פלוגי תובע אותך שסטרת על לחיו ברחובה של עיר ללא סיבה, האמנם אמת נכון הדבר?'. אמר לו הרב: 'אמת, אני לא מכחיש, אני מודה, נתתי לו סטירה, אבל הסיבה שנתתי לו את הסטירה היא בגלל שהוא העליב את אבא שלי, ולא יכולתי להתאפק, לכן נתתי לו סטירה'. נזעק 'עורך דין': 'שקר! אני בכלל לא מכיר את אבא שלו!'. ענה לו רבה של העיר: 'על זה נתתי את הסטירה.. איך אתה לא מכיר את אבא שלי?'. אמר לו השופט: 'אתה צודק!'. והוא יצא זכאי.. הוא נהג 'ביד חזקה ובזרוע נטויה' שלא תהיה הפקרות בקהילה.

ניסכתי את אותו יין לעבודה זרה, יין נסך גמור, בשביל שתשתה ממנו וזה יטמטם את לבך, אבל זה לא עלה ביד!'. אם אתה משתדל מצידך 'בכל דרכיך דעהו', הסוף 'והוא יישר אורחותיך'.

לקבל על עצמו מיתה בשביל שלא יבוא לידי אכילת דבר איסור

ומי שרוצה 'סגולה' (הרי ישראל 'עם סגולה'..) שלא להיכשל במאכל אסור, יש סגולה מפורסמת בדוקה וידועה, שלימד אותנו הגאון בעל 'חידושי הרי"מ' (ע' שם משמואל מסוכטשוב פרשת אמור דף שכו ע"א), שאדם שיקבל על עצמו באמיתות, לפני כל אכילה שאוכל, שאם חלילה האוכל שהוא אוכל זה לא אוכל כשר - טוב מותו מחייו. זה יתקע לו בגרונו והוא יחנק וימות, וזה עדיף לו מאשר לאכול דבר איסור. מובטח לו שהוא לא יכשל באיסור. בדוק ומנוסה. עדיף שימות ולא יאכל דבר איסור.

'ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה'

עד כאן דיברנו מהענין של 'שומר פיו' מענייני אכילה, אבל יש גם את הענין של ה'לשון', 'שומר פיו ולשונו', שהוא מענייני איסור לשון הרע ושאר עניינים של הדיבור. במשנה מסכות אבות (פ"א משנה יז) **"שמעון בנו אומר"**, בנו של רבן גמליאל, (אחד מגדולי התנאים), **"כל ימי גדלתי"**, ויש נוסחאות 'גודלתי', **"בין החכמים"**, בין ברכי החכמים, (לא חלילה במקומות אחרים), **"ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה"**, כך מלמד אותנו התנא האלהי, רבן שמעון בן גמליאל. וצריך לדייק את לשון התנא ולהבין מה הכוונה 'לא מצאתי לגוף? !', היה צריך לומר לא מצאתי 'לנשמה', 'לנפש', טוב משתיקה. אבל כאן הוא מדבר על ה'גוף'. 'לא מצאתי לגוף'. ולכאורה מה שייך ה'שתיקה' ל'גוף'? מה ענין זה לזה?

'אל תיתן את פין להחטיא את בשרך'

ולמדנו רבותינו במדרש (דברים רבה פר' ו סי' י ועוד), לימד אותנו שלמה המלך ע"ה 'אל תיתן את פין לחטיא את בשרך' (קהלת ה. ה). ו'לחטיא' פירושו הוא מלשון 'חסרון' [א"ה: ראה בדברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב חלק כא (פרשת ויקרא תשע"ט, עמוד ו הערה ב). ע"ש], 'אל תיתן את פין לחטיא את בשרך', אל תיתן 'לפה' שלך לגרום 'חסרון' ל'בשרך'. כיון שנגעים באים על האדם שהפה שלו פרוץ בדיבורים אסורים, 'זאת תהיה תורת המצורע' (ויקרא יד ב), דרשו רבותינו (ערכין טו:): תורת המוציא שם רע. מי שמדבר על חבירו 'לשון הרע' 'רכילות' וכיוצא בזה, דברים אסורים, מה הוא מקבל 'מתנה' מן השמים? 'צרעת'.

וזהו כוונת התנא 'לא מצאתי לגוף טוב משתיקה', כי ודאי של'נפש' ול'נשמה' של האדם שתיקה זה דבר יפה. (אין ספק). אבל הוא בא להוסיף, גם 'לגוף' טוב כששותקים. כי כשמדברים הרבה - הגוף יכול לקבל הרבה נגעים מכות וחבטות. ולכן תתחנך לשתוק. [ואם נצרך הוא לדבר - שיהיה בדברי תורה. וראה בהרחבה דברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב ח"ח (פרשת ויקרא תשע"ט, עמוד לג) מדברי רבינו יונה. ע"ש].

⁴ מרים לקחה בצרעת'

ומרים אבוהון דכולהו, ממנה למדנו. הגם שכוונתה הייתה לשם שמים, והגם שלא היה לשון הרע גמור, אלא רצתה לתועלת בזה, והגם שהיא הייתה המונחת והמדריכה של משה רבינו ע"ה, היא הצילה אותו, והוא היה חייב בכבודה, והיא גם הייתה נביאה, והרבה מעלות היו לה, עם כל זה קיבלה 'צרעת' (ע' רמב"ם סוף הל' טומאת צרעת).

לא כל אחד זוכה לקבל צרעת בגוף - כי יש גם 'צרעת הנפש'

וכדאי להזכיר דבריו של רבינו ה'חפץ חיים' זצ"ל, שאם יבוא אחד ויאמר: 'הנה אני שלוש שנה הפה שלי פתוח 'כפתחו של אולם' ומדבר על כולם ולא קרה לי שום דבר.. כנראה שאני גדול מכולם.. מרים דיברה דיבור אחד וקיבלה 'צרעת', ואילו אני מדבר ושום דבר לא קרה לי, הרי זה סימן שאני אדם נכבד וחשוב..'. אומר ה'חפץ חיים': גם בשביל לקבל את המכות האלה צריך להיות בעלי מדרגה.. לא כל אחד זוכה לזה. יש אחד שהוא מקבל את זה ב'גופו', וזה מעלה. אבל יש אחד שחלילה מקבל את זה ב'נשמתו', 'צרעת הנפש', וזה יותר גרוע מן הכל. צריך להשגיח ולהיזהר בזה עד למאד (ע' שמירת הלשון ח"א שער הזכירה פרק ו).

נקצב על האדם סך הדיבורים שידבר בכל ימי חייו

הרבה מעלות טובות יש למי שנוהר במידה הזו של 'שתיקה'. קודם כל חיים טובות וארוכים, כיון שלימדו אותנו רבותינו (מדרש הגדול שמות ז ח עמוד קיג, ספר חסידים סי' קסב, וע"ע בדברי רבינו שליט"א בקונטרס הדר יעקב ח"ה סי' ב) שלכל אדם נקצב מכסת הדיבורים שלו וברגע שהם נגמרו - הוא מת. כל דיבור ודיבור שאדם מדבר, הוא מסלק ממנו בחינה מנפשו. וזה מה שאומר הפסוק: 'נפשי יצאה בדברו' (שיר השירים ה ו), ב'דיבור' של האדם הנפש מסתלקת ומתמעטת (דרך פקודיך מצוה לד). כל כמה שאדם מדבר דברים בטלים שאינם נצרכים - הוא מחסר מחייו. וכל כמה שישתוק - הוא יזכה לחיים טובים וארוכים. וזה לא חל על 'תורה' ו'מצוה', אדרבא 'מרבית תורה מרבית חיים' כתיב, כך שנינו במשנה (אבות פ"ב משנה ז). אבל בדברים בטלים, הוא ממצט מחייו.

מעלת ה'שתיקה'

אבל לא רק טובה גשמית של חיים ארוכים, אלא גם הרבה בחינות רוחניות הוא ירוויח על ידי ה'שתיקה'. בספר ראשית חכמה (שער הקדושה פרק יא), מאריך במעלות שזוכה להם האדם אם הוא שתקן. הוא זוכה להיות 'מרכבה לשכינה', ותפלתו נשמעת, ואין לו מחשבות זרות בתפלה. ועוד הרבה מעלות. (כדאי לראות בראשית חכמה, מי שיעיין וילמד בדבריו ימצא הרבה רווחים).

'ברוב דברים לא יחדל פשע'

והרמב"ם ע"ה בפירוש המשניות כאן מבאר את חלקי הדיבור, שהיה כמה חלקים יש בדיבור, והרמב"ם מונה אותם אחת לאחת. **"כבר אמר החכם"**, 'חכם' הוא החכם מכל אדם, שלמה המלך ע"ה (מלכים א ה יא), **"ברוב דברים לא יחדל פשע"** (משלי י ט), כשאדם מדבר יותר מדאי, בהכרח יוצא מתוך דבריו דברים אסורים, דברי פשע ורשע, **"וסיבת זה שרוב הדברים תוספת מותר וחטא, כמו שאבאר עתה, כי כשירבה האדם דברים יפשע על כל פנים, שאי אפשר שלא יהיה בדבריו דיבור אחד שאין ראוי לאומרו, וממופתי החכמים מיעוט הדברים, וממופתי הסכלים - רוב דברים, שנאמר וקול כסיל ברוב דברים (קהלת ה ב), וכבר אמרו החכמים שמיעוט הדברים ראיה על מעלת האבות והיות אדם מיוחס"**, זה ראיה על הייחוס של האדם (ע' עירובין עה: מגילה יג: חולין קלג: ובדברי מהר"ל בנתיבות עולם נתיב השתיקה פ"א), **"אמרו מיוחסות דבבל שתיקוּתא"** (קידושין עא:), זה היה הבדיקה של הייחוס, **"ואמר בספר המידות"** (ע' מבחר פנינים שער השתיקה, שער לב אות כ-כג, ואורחות צדיקים שער השתיקה), סיפור, **"שאחד מן החכמים נראה שותק הרבה"**, היה שתקן גדול, **"על שלא היה מדבר דיבור שאין ראוי לאומרו"**, לא שמעו ממנו שום דיבור שאסור לאומרו, **"ולא היה מדבר אלא מעט מזעיר"**, גם כשהיה מדבר היה זה בצמצום מופלג, מעט מן המעט, **"ונאמר לו"**, שאלו אותו, **"מה סיבת רוב שתיקתך?"**, מדוע באמת אתה כל כך שתקן גדול, וגם כאשר אתה מדבר הרי זה בצמצום, **"ואמר כחנני כל הדברים, ומצאתים נחלקים לארבעה חלקים"**, אחת שכולו נזק, והשני שיש בו נזק ותועלת, והשלישי אין בו לא תועלת ולא נזק, והרביעי דיבור של תועלת.

⁵ היציר עובד בשיטה של 'קונה בשינוי'

וצריך לדעת יסוד גדול: היציר עובד בשיטה של 'קונה בשינוי'. הוא אומר לך ש'אסור לגנוב', אבל מותר 'להשלים ציוד... אסור לשקר', אמת, אבל להגזים מותר... גוזמא כולם רגילים... זה שיטת השינוי. אני ג"כ חתום לאסור אבל בשינוי השם הוא משנה ומטעה את האדם. אני לא גנבתי רק סחבת... היכן כתוב שאסור לסחוב... כך האדם מתפתה. זה תעלול של היציר. הכל אסור. להגזים ולשקר הכל אותו דבר, זה לא נקרא דיבור אמת.

⁶ 'הוא זוכר דברים שמעולם לא היו במציאות...'

מספרים על הגאון רבי יצחק מוואליז'ין זצ"ל, (הבן של הגאון ר' חיים ואולינער זצ"ל), שהיה נוהר בלשונו עד קצה אחרון. ובעירו בחוצה לארץ (כמדומני וילנא), היה שקרן מופלג, 'גדול השקרנים', (גם כאשר הוא אומר לך 'אני משקר' - גם זה היה שקר...). שקרן עצום. ופעם היה צריך לדבר עליו, להזהיר שלא לסמוך על דבריו. אבל היה קשה לו להגיד בהדיא 'פלוגי הוא שקרן ואי אפשר לסמוך על דבריו'. אבל כיון שהיה מוכרח לומר את זה, אמר את זה בדרך סיפור כדי שהשומעים יבינו מיהו פלוגי זה, אמר להם: 'הקב"ה ית"ש חנן את האדם בכוחות, אחד הכוחות זה 'כח הזכירה', שאדם זוכר מה שהיה ומה שקרה, אבל בזה יש חילוקים בין בני אדם, יש

חמישה סוגי חלקים בדיבור

והרמב"ם מביא את דברי חכמי המידות, ואחר כך מוסיף שלפי חשבון התורה יש בזה כמה סוגים: **"ואני אומר, שהדיבור יחלק לפי חיוב התורה לחמישה חלקים, אחד מצוה בו"**, דהיינו דיבור של מצוה, **"והשני"** דיבור **"נוהר ממנו, והשלישי"** הוא דיבור **"נמאס, והרביעי"** הוא דיבור **"אהוב, והחמישי"** הוא דיבור **"מותר"**. והרמב"ם מבאר את החלקים האלה.

דיבור של מצוה - דיבור של תלמוד תורה

הדיבור הראשון, "החלק הראשון הוא המצוה בו", דיבור של מצוה, **"והוא קריאת התורה ולימודה וקריאת תלמודה"**, לימוד תורה, **"וזה היא מצות עשה מחייבת, שנאמר ודברת בם"**, זה דיבור שהוא מצוה, כל מילה ומילה שאדם מדבר מקיים בזה מצות עשה דאורייתא (ע' שנות אליהו להגר"א ריש פאה), **"והיא שקולה כנגד כל המצוות"**, יקרה היא מכל המצוות, 'כל חפצך לא ישוו בה' (משלי כ טו) ואפילו חפצי שמים, כמו שדורש הירושלמי במסכת פאה (פ"א ה"א). כל דיבור ודיבור מצוה, **"וכבר נאמר מן האזהרה בלימוד מה שלא יכיל זה החיבור קצתו"**, בענין הזה של תלמוד תורה, האריכו חז"ל הרבה מאד.

הדיבור האסור - דברי שקר וכיצא בזה

והדיבור שנוהר ממנו, "החלק השני הוא הדיבור הנאסר ונוהר ממנו, כעדות שקר", אחד שמעיד עדות שקר על חבירו שזה איסור מעשרת הדברות, **"ודבר שקר"**, דיבור של שקר, אדם שהוא משקר, ויש בשקר הרבה אופנים בזה, כגון 'גוזמא', הזכרתי כבר ששאלו את המשגיח מרן רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל אם מותר 'להגזים'. הרי 'לשקר' כולם יודעים שאסור. אמר להם: 'אני לא יודע מה זה להגזים, תסבירו לי'. אמרו לו: 'אדם מפליג קצת בדברים, לא מדייק בדיוק, קצת 'מנפח' וקצת 'מלטש' ו'מסדר' את הסיפור באופן אחר מהמציאות שהייתה...'. אמר להם: 'זה נקרא לשקר!'. אדם אומר אסור לשקר - אבל להגזים לא כתוב בתורה לא תגזים... כתוב 'מדבר שקר תרחק'... לדעת זו עצת היציר⁵. יש בענייני שקר הרבה אופנים⁶. אבל היסוד 'מדבר שקר תרחק' (שמות כג ז)⁷. להרחק ממנו בתכלית הריחוק. (היו גדולי ישראל שהיו נוהרים בזה ממש, לא היו אומרים 'עכשיו השעה עשרה לשמונה', אלא 'בערך עשרה לשמונה', כי מי אמר שהשעון מדייק? אולי דקה פחות או יותר. הכל בזהירות. כך זה מחפשי ודורשי אמת).

עוד מגדרי דיבור האסור

זה החלק של הדיבור הנאסר, שהתורה אסרה עלינו, עדות שקר דיבור שקר, "והרכילות", אחד שהוא 'רכיל', וגדר הרגילות הוא אדם ששומע מכאן ומעביר לשם. "והקללה", אדם שמקלל. "ודברי תורה מורים על זה החלק", התורה האריכה בחומרת הדברים האלה. **"וכן נבלות הפה"**, וצריך להזהר בענין הזה של 'נבלות הפה' עד למאד, הגמרא (שבת לג.) אומרת: שבחורי ישראל מתים צעירים (בר מינן) - זה בא בעוון נבלות הפה. זה לא דבר של 'מה בכך'. בספר 'מנורת המאור' (כלל ד' ח"ג) יש פרק שלם להזהיר בזה

בני אדם שהם עם זיכרון ממוצע, הם יכולים לזכור דברים שהיו לפני כמה שנים, עשר שנים, ויותר מזה בדרך כלל הם לא זוכרים. אבל יש בני אדם שיש להם זכירה יותר מעולה, הם יכולים לזכור דברים שקרו לפני שלושים שנה, ויש כאלה שיש להם זיכרון יותר גדול, זוכרים מה קרה לפני ארבעים שנה וכו', אבל פלוגי זה, יש לו זכרון מיוחד, זכרן יוצא מן הכלל, הוא זוכר דברים שמעולם לא היו במציאות... כך ב'לשון נקיה' הוא הגדיר את ה'שקרן' הזה.

⁷ 'מדבר שקר תרחק' - השקר מרחק את האדם מהבורא יתברך

וצריך להתבונן בזה, כי לא מצאנו בשום מקום בתורה הקדושה שהתבטאה בלשון כזו 'תרחק'. אומרים המפרשים (ע' אמרי פנחס השלם פירשת משפטים) יסוד גדול, (מלבד הפירוש כפשטו שצריך להתרחק משקרים): מי שמשקר - 'תרחק'. אתה מתרחק מהבורא יתברך. כי הקב"ה 'אמת' וחותרו 'אמת' (שבת נה.). וכשאתה חלילה נתפס ונאחז ב'שקר' פירושו של דבר שאתה מתרחק מהבורא יתברך. זה 'כחציצה' כ'מחיצה' כ'פגודה' כ'מסך המבדיל' בינך לבין הבורא. השקר גורם לך ריחוק מה' יתברך, כי הוא מקור האמת. ואין לך גרוע מהריחוק מהש"ת. [א"ה: וראה בדברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב חלק יד (פרשת יתרו תשע"ט, עמוד יג), וחלק כא (פרשת ויקרא תשע"ט עמוד ו והלאה) ע"ש].

שהלשון תהיה נקיה וקדושה. "ולשון הרע", וזה העולה על כולנה, והגדר של לשון הרע: כל דיבור גנות על חברו שמזיק ומצער את חברו.

דיבור הנמאס

מוסיף הרמב"ם, "החלק השלישי הוא הדיבור הנמאס", הוא לא דיבור אסור אבל הוא 'נמאס', "אשר אין בו תועלת לאדם בנפשו ולא עבירה ולא מרי", אדם לא מרוויח מזה כלום, לא משלים את נפשו לא מתקרב לבוראו בזה, אבל זה גם לא עבירה, "כרוב סיפור ההמון במה שארע ומה שהיה, ומה הם מנהגי מלך פלוני בהיכלו", כיצד מתנהג מלך פלוני בהיכלו, "ואין היה סיבת מות פלוני, או אין התעשר פלוני", שאלה הם הדיבורים המצויים שמפספטים איש עם רעהו, ואין בזה שום איסור, אבל מה הרווחת מהדיבורים האלה? (מקסימום כאב לב.. שהוא התעשר והוא לא). אבל אין בזה לא איסור ולא מצוה. אדם לא קונה בזה שלימות נפשו.

שיחה בטלה

מוסיף הרמב"ם, "ואלו קוראים אותם החכמים שיחה בטלה. והחסידים השתדלו בעצמם להניח זה החלק מן הדיבור, ונאמר על רב תלמידו של רבי חייא", (ע' מו"ק טז:), ותלמידו של רבינו הקדוש (ע' רמב"ם דעות פ"ב ה"ד, ותפלין פ"ד הל' כה, וע"ע בדברי רבינו שליט"א בספר ברית יעקב סי' ג אות ז) "שלא שח שיחה בטלה מימיו", לא שמעו ממנו כלל שיחה בטלה, "ומזה החלק גם כן שיגנו אדם מעלה, או ישבח פחיתות, יהיו מידות נאו שכליות".

מדיבור של 'רב' מוציאים הלכה - כיון שלא שח שיחה בטלה

אדרבא מצינו בתלמוד בכמה מקומות, במסכת שבת (קכד:) ובמסכת חולין (קיא:) ובעוד מקומות, שמהדיבור של רב הגמרא מוציאה הלכה. במסכת חולין (קיא:) רב אמר פעם, שבקדרה הזו שבישלו לו רפואה הוא מרגיש את הטעם של הרפואה. ומדייקת הגמרא, שמע מינה שרב סובר נ"ט בר נ"ט, (נותן טעם בר נותן טעם). וכי הוא לימד הלכה? הוא בא וסיפר מציאות שבסיר שבישלו לו רפואה הרגיש באכילה את הטעם של הרפואה. אבל כיון שרב לא שח שיחת חולין מימיו, ממילא אם סיפר זאת שמע מינה שהוא סובר נ"ט בר נ"ט לאיסור. וכן על זה הדרך בהרבה מקומות בתלמוד (וע' בדברי רבינו שליט"א בספר ברית יעקב סוף עמוד עו). כיון שהוא לא שח שיחת חולין, כל דבריו קדש קדשים וכל דבריו דברי תורה. ואפילו מה'שתיקה' של האמורא רב למדים (ע' ביצה ו סע"א).

* הגאון ר' שמואל סלאנט זצ"ל - רבה של ירושלים

הגאון ר' שמואל סלאנט זצ"ל, יש עליו סיפורים נפלאים, (היה רבה של ירושלים כשבעים שנה), על הפקחות והצדקות והחסד והגדלות בתורה וביבין אדם לחבירו, (לא יאומן כי יסופר), הוא היה 'חד בדרא' ב'פקחות' וב'צדקות' שלו. סיפורי כבר כמה סיפורים עליו ממה ששמעתי מחכמי ירושלים, וממה שנדפס (אפס קצוה ממש) על שבחיו. מלבד מה שהפקיר את עצמו לטובת הציבור ולטובת כלל ישראל, ולכן עזרו לו מן השמים שלא יצא מכשול מתחת ידו. [שמעתי מגדולי הרבנים, וזה ידוע ומפורסם, שמי שמוסר את נפשו בשביל הציבור, ודאג שלא תצא תקלה מתחת ידו]. ראו מה זה גדלות של יהודי שממית את עצמו באהלה של תורה. שעוזרים לו. שנעשה כמעין המתגבר ושואלין ממנו עצה ותושיה (אבות ר"פ ו). ראו את זה אצלו בחוש.

לחנך שכל דבר הוא שאלה

סיפור סיפור ידוע, (ויש בזה לימוד מוסר השכל נפלא היאך להתנהג עם כבוד חבירו), שפעם באה אצלו אשה פשוטה אחת (רבה של ירושלים היה, הכניסה חופשית, אין שם 'שעות קבלה' זה לא 'רופא'.. אפשר להיכנס מתי שרוצים..), אמרה לו: 'כבוד הרב, יש לי בעיה חמורה, היום אני הנחת את הבשר על הדף שבו מולחים את הבשר, (יש 'דף עץ' שעליו מניחים את הבשר כדי למלוח), וקרה לי אסון, בא החתול ואכל את הבשר. מה הדין של החתול?'

התלמידים שהיו עם הרב, שמעו את השאלה, וכולם מחייכים וצוחקים. גער בהם ר' שמואל והשתיק אותם. הלך לארון, הוציא 'שולחן ערוך יורה דעה' (הכי גדול שיש..), ופתח אותו על השלחן, ומעיין ומסלסל בזקנו, ואחר כמה רגעים אמר לאשה: 'מצאתי, הדין של החתול הוא 'טריפה'. אבל את צריכה להשגיח פעם הבאה לא להביא את החתול הזה לידי עבירה.. אל תניחי בשר לפני מליחה שם..'. וכשהיא

הדיבור הנאהב - לספר בשבח החכמים

ועוד חלק מחלקי הדיבור, "החלק הרביעי הוא הנאהב", הדיבור הנאהב, "והוא הדיבור בשבח המעלות השכליות או מעלות המידות, ובגנות הפחיתות משני המינים יחד להעיר הנפש למעלות בסיפורים ובשירים ולמנעה מן הפחיתות בדרכים ההם בעצמם, וכן לשבח החשובים ולהודות מעלותיהם, כדי שיטבו מנהגיהם בעיני בני אדם, ויילכו בדרכיהם, ולגנות הרעים בפחיתותיהם, כדי שיתגנו פעולתם וזכרם בעיני בני אדם, ויתרחקו מהם, ולא יתנהגו הם כמנהגיהם, וזה החלק, רצונו לומר לימוד המידות המעולות והתרחק מן המידות הפחותות ייקרא דרך ארץ". לספר בשבח החכמים, לשבח חשובים ולהודות במעלותיהם, כדי שיטבו מנהגיהם בעיני בני אדם ויילכו בדרכיהם, זה הדיבור הנאהב. כשאדם בא ומספר ומתאר ומרחיב על מעלת המידות, על גדולי וחכמי ישראל שיהיו מתוקנים במידות, בשבח מעלותיהם, בשבח מידותיהם, צדקותם, זה דיבור אהוב ונאהב בשמים. כיון שזה מביא לידי אהבת תורה, לידי כבוד חכמים, לידי כבוד תורה. אדם יושב וקורא ורואה את הנהגה של אדם גדול, הוא לומד מזה, הוא יודע איך ועל מה לשים את הדגש, את ה'לב'.

בזמן שלנו ברוך ה' אפשר דרא, יש הרבה ספרים טובים וכשרים שאדם יכול לקרוא וללמוד בהם על תולדותיהם של צדיקים. מי שרוצה, יכול לקרוא הרבה. ללמוד על כל חכמי ישראל ולהתפעל. (לא היה כך לפני עשרים שנה. אם אדם היה רוצה להביא לבן שלו איזה ספר לקרוא, מה היה יכול להביא לו? כיפה אדומה.. מה היה יכול ללמוד מזה? איזה מוסר ילמד מזה? זה יעזור לו שייצא חסיד ישר ונאמן?!) ויש ספרים לכל גיל, לגדולים ולקטנים.

אני מכיר אדם אחד שהוא קונה לבנים שלו ספרים על תולדותיהם של צדיקים, והם ילדים קטנים בני שלוש-ארבע, והוא קונה להם ספרים של מבוגרים, והוא הסביר למה הוא נוהג כך: 'בשביל אשתי, בשעה שהיא מספרת להם ומקריאה להם את הסיפורים הללו, זה נכנס אצלה ללב'. כך הוא מרוויח בעקיפין שנכנס גם אצלה מוסר.

הגאון חזון איש ע"ה, 'עיר וקדיש', שהיה חס על כל 'רגע' וכל 'שניה' אחת לנצל אותה לתלמוד תורה, ואף על פי כן כתוב בספרים עליו, שהיה הרבה יושב וקורא ומעיין בספריהם של תולדותיהם של צדיקים (על רבי עקיבא איגר ושאר גדולי ישראל). וזה מוסיף הרבה, זה מלמד על החלק החמישי של השלחן ערוך, שאת זה ניתן ללמוד מהוראותיו של החכם. מספרים על הגאון רבי שמואל סאלנט זצ"ל, שהוא ניתן במיוחד בחלק הזה של השלחן ערוך החמישי. להבין דבר מתוך דבר. לא רק למה ש'כתוב' בהלכה⁸.

יצאה כולם צחקו, 'חוכא וטלולא'. אמר להם: 'אתם צריכים לרדת לנפש האדם, להבין אותו, אם הייתי גוער בה בניזיפה, אומר לה: 'אין לך מה לבוא ולבלבל את הראש של רבה של ירושלים אלא מה הדין של החתול?!', הייתי פעם הבאה נועל דלת בפניה, אם היה מתרחש אצלה שאלה חמורה באמת, הייתה אומרת: 'אני לא אלך לרב, כי כבר קיבלתי ממנו מנה אחת...'. והייתה נמנעת מלבוש ולשואל, ועוברת על איסור. אבל אחרי שאנחנו מראים לה שאפילו על דבר פשוט זה כבר 'שאלה', וצריך לעיין בזה, וזה לא פשוט, היא תלמד שעל כל דבר צריך להתחנך ולבוא לשאל'.

הוראות להכשיר את הבשר שנפל לתוכו חלב ואין כנגדו שישים

היה את הספור הידוע עם החלב, באיזה חתונה, שעה סמוכה לפני החופה באו בצעקה לפני הרב, ר' שמואל תציל אותנו, נשפך חלב בתוך הסיר של הבשר, הכנו בשר ועופות וכו', ונשפך חלב, והכל נאסר'. שאל אותם: 'יש שיעור שישים כנגדו?'. אמרו לו: 'אין כנגדו שיעור שישים'. אמר להם: 'אני צריך לברר את ההלכה בזה, תבואו עוד חצי שעה'. וזה חידוש, כי דרכו הייתה תמיד להשיב 'על המקום', האם כשר או לא כשר. אחרי חצי שעה באו אצלו, אמר להם: 'עיינתי בדין הזה, והדין הוא שהאוכל כשר בלי פקפוק!'. אמרו לו: 'אבל אין שיעור שישים כנגדו'. אמר להם: 'מתי החופה? אני אבוא ואוכל בעצמי!'. ובאמת בא לחופה ולסעודה וישב הוא בראש השלחן ואכל יחד עם כולם. וכולם אכלו. אם רבה של ירושלים לא חושש, הרי שהדבר מותר. אבל אחר כך שאלו אותו איך התיר, הרי אין שיעור שישים כנגדו? אמר להם: 'באותו זמן שאמרתי לכם שאני צריך לעיין בדין, הלכתי ושאלתי את החלבן, 'תגיד את האמת, כמה מים אתה מוזה בחלב?!', ואחרי שאמר לי מה שאמר לי, נתבררה האמת, שיש הרבה מים יותר מהחלב.. וממילא הכל בסדר גמור, כי יש שישים כנגדו.. זה הפקחות' הגדולה שלו.

שיחו בכל נפלאותיו

הגאון רבי יוסף יעבץ, מגדולי הקדמונים ממגורשי ספרד, כותב (ע') בפירושו לאבות פ"ג משנה ו'), 'שיחו בכל נפלאותיו' (תהילים קה ב), אחד הנפלאות שיש בכל דור ודור, הם גדולי ישראל, עיני העדה, שהם מראים לנו מה אפשר לפעול על ידי 'תורה' שנתן לנו ה' יתברך. הם עצמם משמשים לשיחו בכל נפלאותיו. והסיפור עליהם זה הדיבור הנאהב. זה מעורר לחשק התורה ושקידת התורה⁹. כדאי שאדם יהיה רגיל בקריאה של הספרים הללו, בשעות הפנאי וכו', זה שווה כלימוד מוסר, זה מעורר את האדם לתורה ומוסר ודרך ארץ.

הדיבור המותר

ועוד חלק נוסף מחלקי הדיבור, "**החלק החמישי הוא המותר**", לא דיבור אסור ולא דיבור אהוב, ולא דיבור מאוס, אלא מותר, "**והוא הדיבור במה שמיחד לבני אדם מסחורתו ופרנסתו ומאכליו ומשתיו ולבושו ושאר מה שצריך לו, והוא מותר, אין אהבה בו ולא מאוס, אבל אם ירצה ידבר בו מה שירצה, ואם ירצה לא ידבר, ובזה החלק ישובח האדם כשימעט הדברים**

בו, והזהירו אנשי המוסר מהרבות בו דברים. אבל" בחלקי הדיבור "**האסור והנמאס אין צריך לאזהרה ולא למצוה**", זה פשיטא, "**שראי לשתוק ממנו לגמרי**", דיבור שהוא אסור והוא מאוס חלילה, צריך להתרחק ממנו לגמרי, עד קצה אחרון, לא ישמע ולא יצא מהשפתיים. "**אבל**" הדיבור שהוא מחלקי "**המצוה בו והאהוב, אילו היה האדם יכול לדבר בו כל ימיו, היה טוב**", חלקי הדיבור האהובים האלה, והדיבור של המצוה, מי יתן והיה שהיה אדם מדבר כל ימיו בזה, "**אבל צריך להזהר**", צריך להשגיח "**משני דברים, האחד מהם, שיהיו מעשיו מסכימים לדבריו, כמו שאמרו נאים הדברים היוצאים מפי עושיהם**", שיהיה באמת 'נאה דורש נאה מקיים', ובהמשך מזכיר הרמב"ם את הדבר השני, "**הוא הקיצור, ושישתדל להרבות העניינים במעט דברים**", לא להרבות בדברים ואחר כך כאשר אתה בא לסכם את הדברים אתה רואה שיש בזה מעט, אלא למעט בדברים, אבל הדברים יהיו כוללים הרבה.

הקב"ה יעזור לנו באמת לזכות להיות 'שומר פיו ולשונו', הן מהענין של האכילה, והן מהענין של הדיבור, ונוכח לכל טוב סלה לעבודתו יתברך. ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

הוראתו להטריף את העוף

היה סיפור שבזמנו הכה בתדמיה את כולם. כולם נבהלו מהמעשה הזה. מספרים שפעם הוא נכנס לבית המדרש ושמע אחד שהיה מגדל עופות בירושלים, אמר לחבירו: 'יש לי עוף פלא', עוף מיוחד בדורו, לא ראיתי עוף כזה מוכה ב'מכת כינים' כמו העוף הזה, מכף רגל ועד ראש כולו מוכה בכינים. אני מגדל עופות, ויש לי וותק ונסיון בזה, אבל לראות עוף שכל הזמן מקדקדו ועד כף רגליו כולו מלא כינים לא ראיתי מימיו. ר' שמואל שמע את זה, אמר לו: 'העוף הזה טרף!'. והוא לא הבין, למה טרף? הרי בשלחן ערוך בהלכות טרפיות לא מצינו שעוף שיש בו כינים הוא טרף. הלך לשאול רב אחר, 'כבוד הרב, יש לי עוף שכולו מוכה בכינים, מה דינו, כשר או טרף?'. אמר לו הרב: 'מה הספק בזה? לא שמענו מעולם שבגלל הכינים יהיה טרף?'. אמר לו: 'ר' שמואל אמר לי שהוא טרף?'. אמר לו אותו רב: 'תשאל אותו מה הסברא ומה הראיה שלו להלכה ולהכרעה הזו. מהיכן הוא למד את ההלכה הזו'.

בא אצל הגאון ר' שמואל, שאל אותו: 'כבוד הרב אמר לי שהעוף עם הכינים טרף, מה המקור של זה?'. אמר לו ר' שמואל: 'זה לא כתוב בשום ספר, אלא מסברא קיימתי את ההלכה הזו. תתבונן מעצמך למה העוף הזה נשתנה מכל העופות כולם, שיש לו כל כך הרבה כינים מכף רגל ועד ראש, הרי לאחרים אין את זה! אלא שאר העופות הם מנקים את עצמם, הם מסובכים את הראש ומנקים את כל המקומות שיש בהם כינים, והעוף שלך שהוא מוכה ונגוע מכינים מכף רגל ועד ראש, פירושו של דבר שנשברה לו ה'מפרקת' והוא לא יכול לסובב את הראש, לכן אני הטרפתי אותו. הכינים זה לא 'סיבה' לטריפה אלא זה 'סימן', זה מלמד שהצוואר שלו לא תקין, שהעצם שבורה, ולכן העוף הזה לא יכול לסובב את הראש ולנקות את עצמו, ומפני כך הוא מוכה מכף רגל ועד ראש בכינים, וממילא הדין פשוט שהעוף הזה טריף!'. וכך היה, בדקו וראו שהיה צווארו שבור. זה ה'חכמה' הגדולה, לא רק מה שכתוב ב'הלכה' הפסוקה, אלא צריך ללמוד את המציאות בין השיטין.

מקור ה'חית'ה' בליל הסדר..

מעשה שהיה בחג הפסח, שהיה איזה חתן שהתחתן כמה ימים קודם החג, וביליל הסדר אותו חתן ישב אצל חמיו. ליל הסדר, לבושים ב'קיטל' (המלבוש הלבן שנוהגים בו האשכנזים), 'שטריימלך', ועורכים את ה'סדר' בשמחה וששון. כולם יושבים ושמחים, והנה באמצע קריאת האגדה מוצאים חית'ה השלחן. חית'ה בקועה, חמץ גמור. החווירו. המשיכו אבל כבר הלב היה בצער, ממשיכים הלאה בשמחה

ובהתלהבות קצת 'מלאכותית', ואחרי חמש דקות מצאו עוד חית'ה על השלחן. פחד פחדים. החווירו. לא ידעו מאיפה זה בא ונולד. (כבר חשבו אולי מעשה כשפים...). זה כבר היה יותר מדאי.. רצו לביתו של ר' שמואל, אמרו לו: 'כבוד הרב, יש לנו 'מעשה כישוף' בבית, 'צונחים' חטים על השלחן. חמץ גמור כליל הסדר'. אמר להם: 'זה מה'שטריימלך' של החתן, משם זה בא, בשעה שלקחו אותו לחופה, זורקים חית'ה לסימן ברכה, ואת הכובע שכחו לבדוק לפני פסח, ובשעה שהוא מתנענע ואומר 'הא לחמא עניא', נפלה חית'ה..'. ובאמת כך היה.

9 שקידת התורה בדורות שמלפנים

פגשתי לפני כמה ימים יהודי זקן שבא מחו"ל (זקן מופלג), דיברתי איתו, הוא למד בישיבה וותיקה בהונגריה, והוא סיפר, (לא האמנתי למשמע אוזני), 'לי היו חברים בישיבה שהיו לומדים עשרים ושתיים שעות ביממה!'. כך הוא סיפר שהיה אצלו בישיבה בהונגריה לפני שבעים שנה. אצלנו זה נראה כמו 'אגדה' ו'חלום' בעלמא.. איך אפשר כדבר הזה? עשרים ושתיים שעות ביממה לעמול בתורה, מה נשאר לו בשביל אכילה שינה וכו', שעתיים?! אבל הוא לא סיפר לי 'סיפורי בדים'. זה היה הדור שעבר.

ה'תלמידים' של הדור שעבר

שמעתי מאחד מרבתיי שסיפר מה שמע מיהודי זקן מחו"ל, מה זה היה שקידת התורה שהיה אצל התלמידים בדור שעבר. אמר לו אותו יהודי זקן: 'אספר לך מה שהיה בישיבה אצלנו, למדנו אצל איזה גדול בישיבה בחו"ל, ובאמצע השיעור 'נתקענו' בסוגיא, והייתה שאלה חמורה, עיינו הרב והתלמידים ולא מצאו פתרון, הרב שלח את אחד התלמידים, שילך ויביא מהחדר הסמוך בישיבה, שהיה החדר של 'אוצר הספרים', ספר 'פני יהושע' או שאר מפרשים, רשב"א, ונעיין ונראה בראשונים ובמפרשים הקדמונים מה הם אומרים בסוגיא הזו. שלח את התלמיד - הלך ולא חזר. עברו עשר דקות שמחכים לו כולם, אמר לי הרב: 'כל כך הרבה זמן להביא ספר? תלך ותבדוק מה קרה לתלמיד הראשון'. הלך ובדק, וחזר לרבו ואמר לו: 'הוא ישן בספרייה, שוכב על הרצפה ישן'. אמר לו הרב, 'לך תבדוק ותראה איך הוא ישן, אם תראה אותו שהוא הכין את עצמו לשינה, כלומר, הוא ישן על היד או שהכין לעצמו כר, תעיר אותו. אבל אם תראה אותו שהוא משוטח על הרצפה, שהוא פשוט נפל על הרצפה, פירושו שהוא למד עד קצה אחרון והגיע ל'אוצר הספרים' ונפל בתרדמה, אם כן תשאיר אותו לנחו'. וכך היה. הלכתי וראיתי, הוא נפל על הרצפה כמו 'בול עץ'. מרוב לימוד ושקידה עד מיצוי הנפש, עד הרגע האחרון. זה התלמידים של אותו דור, מכאן תבין מי היו הרבנים..